

سیداری اسلامی:

ملاحظات ایرانے و غریبے

ویراستار علمی

دکتر اصغر افتخاری

مدیر اجرایی

مصطفی اسماعیلی

با گفتارهایی به قلم (به ترتیب حروف الفبا)

دکتر علی آدمی و روح الله قاسمیان - دکتر بهرام اخوان کاظمی و الله کبر مشفق

دکتر سیدجواد امام جمعهزاده و حسین روحانی - دکتر سیدجلال دهقانی فیروزآبادی و

مهدی فرازی - دکتر رضا سیمیر - دکتر ارسلان قربانی شیخنشین - وحید مرادی

دکتر حسین مسعودنیا و اعظم خانی - دکتر سعید میرزایی

انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com
فروشگاه اینترنتی:
www.ketabesadiq.ir

دانشگاه امام صادق (ع)

بیداری اسلامی «ملاحظاتی ایرانی و غربی» ■ تألیف: جمعی از نویسندگان ■ ویراستار علمی: دکتر اصغر افتخاری
ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ نمایه‌سازی: رضا دیبا ■ چاپ اول: ۱۳۹۱ ■ قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال
شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: زلال کوثر ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۲۴۲-۹
همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

عنوان و نام پدیدآور: بیداری اسلامی: ملاحظات ایرانی و غربی / ۱۴ کتاب‌هایی به قلم
علی‌آدمی ابرقویی... و دیگران | ویراستار علمی: اصغر افتخاری، مدیر اجرایی: مصطفی
اسماعیلی.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق، ۱۳۹۱

مشخصات ظاهری: ۳۵۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۲۴۲-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: جنبش‌های اسلامی — کشورهای عربی — مقاله‌ها و خطابه‌ها

موضوع: اسلام — کشورهای عربی — تجدید حیات فکری — مقاله‌ها و خطابه‌ها

موضوع: کشورهای عربی — تاریخ — قرن ۲۱ م. — جنبش‌ها و قیام‌ها — مقاله‌ها
و خطابه‌ها

موضوع: کشورهای عربی — سیاست و حکومت — قرن ۲۱ م. — مقاله‌ها و
خطابه‌ها

شناسه افزوده: آدمی ابرقویی، علی، ۱۳۵۹ -

شناسه افزوده: افتخاری، اصغر، ۱۳۴۷ - ویراستار

شناسه افزوده: اسماعیلی، مصطفی

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)

ردیف‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ / ۹ / ۱ / ۱۶۳ / DS

رده بندی دیویی: ۷۴۹۲۷/۹۵۱

شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۷۱۲۲۸

فهرست مطالب

۱۱		سخن ناشر
۱۳		پیشگفتار
۱۵		مقدمه
۱۹		فصل ۱. بیداری اسلامی از نگاه امام خمین رحمه الله
		دکتر بهرام اخوان کاظمی / الله اکبر مستشار
۱۹		مقدمه
۲۲		۱. چارچوب مفهومی
۲۴		۲. عوامل درونزای بیداری اسلامی
۲۴		۱-۲. شکست الگوهای غیر اسلامی و رشد اسلام خواهی
۲۷		۲-۲. احساس سرخوردگی و تحقیر تاریخی
۳۰		۳-۲. تلاش شخصیت‌های بزرگ فکری و جهادی
۳۳		۳. عوامل برونزای بیداری اسلامی
۳۳		۱-۳. انقلاب اسلامی ایران
۳۷		۲-۳. قدرت‌های غربی
۴۱		۳-۳. بحران فلسطین
۴۳		۴-۳. حکومت‌های غرب‌گرا و غیر مردمی
۴۷		جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۴۹		منابع
۵۱		یادداشت‌ها

فصل ۲. انقلاب اسلامی ایران و خیزش های مردمی در جهان عرب ۵۳

علی آدمی / روح الله قاسمیان

مقدمه ۵۳

۱. زمینه های تأثیرپذیری ۵۵

۲. گستره فراگیر تأثیرات انقلاب اسلامی ۶۰

۱-۲. تأثیر انقلاب اسلامی بر دولت های اسلامی ۶۰

۲-۲. تأثیر انقلاب اسلامی بر جهان اسلام و ملت های مسلمان ۶۱

۳-۲. تأثیر انقلاب اسلامی بر کشورهای حوزه خلیج فارس ۶۳

۴-۲. تأثیر انقلاب اسلامی بر کشورهای شمال آفریقا ۶۷

۳. انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی ۷۱

۴. بررسی خیزش های مردمی در خاورمیانه و شمال آفریقا ۷۴

۴-۱. نمای کلی خیزش های منطقه ای ۷۵

۴-۲. خیزش های منطقه ای و آرمان فلسطین ۷۹

۴-۳. خیزش های مردمی جهان عرب و وضعیت کشورهای اسلامی ۸۰

۵. سناریوهای احتمالی در قبال خیزش های مردمی اخیر ۸۱

جمع بندی و نتیجه گیری ۸۲

منابع ۸۷

یادداشت ها ۹۱

فصل ۳. اسلام گرایی افراطی در «بیداری» اسلامی: بیم دود فغذای جهان مسیح ۹۳

دکتر ارسلان قربانی شیخ نشین

۱. چارچوب تحلیلی ۹۳

۱-۱. بیداری اسلامی و شکل گیری تدریجی هویت در جوامع اسلامی ۹۳

۱-۲. عدم کارایی سایر مکاتب در هویت بخشی به جوامع اسلامی ۹۶

۱-۳. انقلاب اسلامی ترجمان هویت یابی جوامع اسلامی ۹۸

۲. اصول سیاست خارجی از دیدگاه امام خمینی علیه السلام ۱۰۰

۱-۲. اصول.....	۱۰۰
۲-۲. تحولات خاورمیانه.....	۱۰۲
۳. شیعیان در خاورمیانه.....	۱۰۳
۱-۳. عراق.....	۱۰۴
۲-۳. لبنان.....	۱۰۵
۳-۳. خلیج فارس.....	۱۰۶
۴-۳. مساله فلسطین.....	۱۰۷
۵-۳. رشد اسلام‌گرایی.....	۱۰۸
۴. اسلام‌گرایی افراطی، چالش‌های فرایند هویت‌یابی بیداری اسلامی.....	۱۱۰
۱-۴. دیدگاه‌ها و تحلیل‌ها.....	۱۱۰
۲-۴. حوزه فعالیت و قلمرو نفوذ.....	۱۱۵
۵. تحولات خاورمیانه، ایران و روند بیداری اسلامی.....	۱۲۰
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۲۶
منابع.....	۱۲۸

فصل ۴. بیداری اسلامی: علل، آسیب‌ها و چشم‌انداز (مطالعه موردی: جنبش اسلامی تونس)..... ۱۳۳

دکتر حسین مسعودنیا / اعظم‌خانگی

مقدمه.....	۱۳۳
۱. چارچوب تحلیلی: مراحل جنبش‌ها.....	۱۳۵
۱-۱. مرحله نارضایتی؛ بررسی ویژگی‌های چارچوب‌ساز جنبش.....	۱۳۶
۲-۱. مرحله برانگیختگی.....	۱۳۸
۳-۱. مرحله قالب‌ریزی (گذار)؛ آسیب‌های فراروی جنبش.....	۱۳۹
۴-۱. چشم‌انداز فراروی جنبش‌ها.....	۱۴۲
۲. مطالعه موردی: جنبش اسلامی تونس.....	۱۴۵
۱-۲. بررسی ویژگی‌های چارچوب‌ساز جنبش اسلامی تونس.....	۱۴۵
۲-۲. بهره‌برداری جنبش اسلامی تونس از فرصت‌های موجود.....	۱۴۹
۳-۲. آسیب‌های فراروی جنبش اسلامی تونس.....	۱۵۳

۲-۴. فرآیند دسترسی جنبش اسلامی تونس به ساختارهای سیاسی ۱۵۹

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۱۶۳

منابع ۱۶۵

فصل ۵. الگوی رفقاری سیاسی اخوان المسلمین مصر پس از انقلاب ۲۵ ژانویه ۱۷۱

رحیم مرادی

مقدمه ۱۷۱

۱. تاریخچه فعالیت‌های اخوان المسلمین ۱۷۳

۲. انقلاب ۲۵ ژانویه ۱۷۷

۳. الگوهای رفتاری اخوان بعد از انقلاب ۱۸۱

۳-۱. الگوی «مدار با ارتش و بازیگران خارجی» ۱۸۲

۳-۲. الگوی «حکومت انتقالی و تجربه اندوزی» ۱۸۳

۳-۳. الگوی «حکومت اسلامی مصر» ۱۸۶

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۱۸۸

منابع ۱۹۰

فصل ۶. الگوی بیداری اسلامی براساس نظریه شالوده شکنی ۱۹۳

دکتر سید جواد امام جمعه زاده / حسین روحانی ۱۹۳

۱. چارچوب نظری ۱۹۳

۲. مبانی فکری جنبش‌های اجتماعی جدید ۱۹۶

۳. شالوده شکنی «بیداری اسلامی» ۲۰۲

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۲۱۰

منابع ۲۱۲

فصل ۷. ایران، آمریکا و بیداری اسلامی: فرست‌های فرا ۲۱۵

دکتر رضا سیمیر

مقدمه ۲۱۵

۱. چارچوب تحلیلی.....	۲۱۹
۲. ایران در پارادیم سیاست خارجی آمریکا.....	۲۲۲
۳. سیاست خارجی آمریکا در منطقه خاورمیانه: دوگانگی رفتاری.....	۲۲۵
۴. آمریکا و بازدارندگی ایران.....	۲۲۸
۵. ایران، خاورمیانه و آمریکا.....	۲۳۱
۶. دیپلماسی ایرانی و روند بیداری اسلامی.....	۲۳۵
۷. راه‌حل‌های پیش روی دولت آمریکا.....	۲۳۷
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۲۴۱
منابع.....	۲۴۴
فصل ۸. بیداری اسلامی و محاسبات استراتژیک غرب مورد مطالعه: مداخله نظامی در لیبی.....	۲۴۷
سعید میرنرایی	
مقدمه.....	۲۴۷
۱. چارچوب تحلیلی: بازار جهانی نفت.....	۲۵۰
۱-۱. عوامل بنیادی بازار نفت.....	۲۵۲
۱-۲. عوامل ژئوپلیتیکی بازار نفت.....	۲۵۷
۱-۳. عوامل روانی بازار.....	۲۶۴
۲. مداخلت لیبی در بازار جهانی نفت.....	۲۶۶
۳. محاسبات استراتژیک غرب در بازار انرژی.....	۲۷۰
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۲۷۴
منابع.....	۲۷۶
فصل ۹. بیداری اسلامی و امنیت ملی رژیم صهیونیستی.....	۲۷۹
دکتر سید جلال دهقانی فیروزآبادی / مهدی فرازی	
مقدمه.....	۲۷۹
۱. چارچوب تحلیلی: نظریه ابعاد امنیتی.....	۲۸۱
۲. پیامدهای بیداری اسلامی.....	۲۸۵

۲۸۵.....	۱-۲. گسترش و تقویت مردم‌سالاری اسلامی در منطقه
۲۸۶.....	۲-۲. تقویت گفتمان اسلام‌گرایی در مقابل گفتمان‌های سکولار
۲۸۷.....	۳-۲. تقویت گفتمان مقاومت اسلامی و تضعیف گفتمان سازش
۲۸۹.....	۴-۲. تضعیف نظام‌های سکولار، محافظه‌کار و غیردموکراتیک در منطقه
۲۹۰.....	۵-۲. تحول و تغییر در ساختار قدرت و نظم منطقه‌ای در خاورمیانه
۲۹۱.....	۱-۲. برهم خوردن موازنه قوای منطقه‌ای
۲۹۲.....	۳. بیداری اسلامی و امنیت ملی رژیم صهیونیستی
۲۹۳.....	۱-۳. امنیت سیاسی
۳۰۱.....	۲-۳. امنیت نظامی
۳۰۴.....	۳-۳. امنیت اقتصادی
۳۰۶.....	۴-۳. امنیت اجتماعی
۳۰۷.....	۴. واکنش رژیم صهیونیستی به بیداری اسلامی
۳۱۱.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۳۱۳.....	منابع
۳۱۷.....	چکیده فصول
۳۳۳.....	نمایه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَهُهُ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ
(فَ أَنْ كَرِيمٍ، سُورَه مَبَارَكَه الشُّرُورِ (٤٢)، آيَه شَرِيفَه (١٣))

سجده ناشر

اسلام از آن حیث که دینی جامع و کامل است و مبتنی بر فطرت پاک به ودیعه نهاده شده از سوی حضرت حق تعالی در نهاد تمامی آدمیان می باشد؛ دارای جذابیت و اصالتی است که در نهایت خواهد توانست بر تمامی تاریکی ها و حجاب ها فائق آید. به همین خاطر است که خداوند متعال، ندای اسلام را برای مشرکان بسیار سنگین و غیر قابل تحمل می خواند. به عبارت دیگر، سلامت، عقلانیت، رضایت مندی و سعادتی که از ناحیه حاکمیت کلام الهی حاصل می آید، چنان است که تمامی عقول سلیم را به خود جذب می نماید و این معنای مشخص بیداری اسلامی است که مرزهای مختلف جغرافیایی را در هم نوردیده و امت های مسلمان و غیر از آنها را تحت تاثیر قرار می دهد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام در راستای انجام رسالت علمی - کاربردی خویش در ارتباط با موضوعات جاری در جامعه اسلامی و جهانی، و با عنایت به حساسیت های تئوریک «بیداری اسلامی» در عرصه

علم و نظر، نسبت به فعال سازی دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی در حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع) اقدام نموده تا با استفاده از مجموع توان علمی - تحلیلی موجود در دانشگاه و سایر مؤسسات و مراکز علمی - پژوهشی، رویکردی تحلیلی نسبت به این موضوع را طرح، پی گیری و توسعه دهد. نتیجه این اقدام، تهیه و عرضه متون کارشناسی ای در قالب گفت و گو، مجموعه مقالات و آثار پژوهشی است که هم اکنون خدمت علاقه مندان نمونه ای از آن تقدیم شده است.

معاونت پژوهشی دانشگاه ضمن تشکر از مدیریت متمرکز دبیرخانه و مشارکت فعال اساتید، دانشجویان و محققان در این حوزه، از تمامی پژوهشگران فعال در این زمینه تقاضا دارد با ارائه نظرات اصلاحی و یا متون تحقیقاتی شان جهت نشر از سوی دانشگاه، ما را در تحلیل هر چه بهتر و جامع تر پدیده بیداری اسلامی و غنی سازی مفهومی و نظری موضوع یاری رسانند. امید آن که از این طریق شاهد همکاری مؤثر و مستمر دو حوزه عملی و نظری در راستای تقویت جریان بیداری اسلامی و توسعه آن در گستره جهانی باشیم. **إِنْ شَاءَ اللَّهُ**

و لله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَتُكَلِّمُوا كَمَا تُكَلِّمُونَ
الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ عَذَابَ اللَّهِ قُلُوبُهُمْ غَالِيَةٌ فَرَسَتْ قُلُوبُهُمْ فَاغْبُغُوا مِنْهُمْ فَاغْبُغُوا
(قرآن کریم، سوره مبارکه الحديد، آیه شریفه ۱۶)

پیشگفتار

بررسی تحلیلی تاریخ تحول جوامع بشری حکایت از آن دارد که مکتب اسلام به دلیل اصالت ذاتی و حقیقتی که از ناحیه شارع برای آن قرار داده شده است، پیوسته مورد اقبال و توجه عقول سلیم و قلوب پاک بوده است. با این حال، دُرّ گرانمایه نزد مسلمانان چنان که شایسته و بایسته بوده، پاس داشته نشده و لذا شاهد برخی از غفلت‌ها، انحرافات و یا جهالت‌ها در موضوع التزام به اصول اسلامی و دعوت به آن بوده ایم. آنچه این وضعیت نامطلوب را نقد و اصلاح نموده، لطف الهی و اراده مردان و زنان مؤمنی بوده که توانسته خیزش‌های رهایی‌بخش و نهضت‌های اصلاحی را با هدف بازگشت به اسلام پدید آورد. بیداری اسلامی را می‌توان نظریه‌ای جامع و کاربردی در این زمینه ارزیابی نموده که دو ساحت نظر و عمل را در حیات انسان تحت تأثیر قرار داده است.

باعنایت به ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های نظریه «بیداری اسلامی» - از یک سو - و حساسیت‌ها و پیامدهای قابل توجه عملی آن - از سوی دیگر - دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی با هدف: اولاً- شناخت و تحلیل تحولات

جاری در منطقه؛ ثانیاً- گمانه زنی و سناریوپردازی در خصوص آینده تحولات منطقه ای و جهانی؛ و بالاخره: ارایه راهبردها و راه کارهای مناسب برای مدیریت بیداری اسلامی جهت نیل به اهداف عالی آن در آینده؛ تأسیس گردید. دبیرخانه ضمن تشکر از تمام اساتید، دانشجویان و محققانی که ما را در انجام این مهم و تحقق اهداف بیان شده، یاری نموده اند؛ از تمام کارشناسان و پژوهشگران تقاضا دارد با ارسال نظرات و آثار خود ما را در این راه دشوار علمی یاری رسانند. برای این منظور دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی آماده دریافت و نشر سایر آثار تکمیلی و اصلاحی می باشد.

دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی

مقدمه

اگر چه بیداری اسلامی مفهومی ریشه دار از حیث تاریخی ارزیابی می شود که پیوسته با مقولاتی چون احیاء اسلام و اسلام گرایی به کار گرفته شده است؛ اما تحولات اخیر منطقه و تأثیرات گسترده آن توجه بسیاری از تحلیل گران و سیاست مداران غربی و شرقی را به خود جلب نموده است؛ به گونه ای که شاهد اقبال زیاد نویسندگان به این موضوع می باشیم. دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی در دانشگاه امام صادق (ع) با توجه به همین ویژگی است که بررسی و تحلیل همه جانبه این رخدادها را در دستور کار خود قرار داده است.

انتشار مجلد نخست از سلسله کتاب «بیداری اسلامی» که به ابعاد نظری و عملی موضوع می پرداخت* و استقبال خوب به عمل آمده از این اثر، حکایت از آن دارد که تحلیل ابعاد مختلف بیداری اسلامی نیازمند توجهی دو چندان است. در این راستا دومین مجلد این مجموعه تحلیلی که به بررسی دغدغه های غربی و دینی در این زمینه اختصاص دارد، تهیه و ارائه شده است.

اثر حاضر دربردارنده ۹ عنوان مقاله علمی است که در قالب دو بخش اصلی سازماندهی شده است. در بخش اول نویسندگان سعی داشته اند تا به

* منظور کتاب «بیداری اسلامی در نظر و عمل» است که در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۱ از سوی انتشارات دانشگاه امام صادق (ع) چاپ و عرضه گردید.

این سؤال، پاسخ دهند که: مهمترین ملاحظات نگاه دینی (اسلامی - ایرانی) به موضوع بیداری اسلامی چیست؟ در این چشم‌انداز، مقاله اول از منظر مقام معظم رهبری به موضوع نگریسته و در آن مهمترین عللی که در تکوین و ظهور بیداری اسلامی مؤثر بوده‌اند، فهرست و معرفی شده‌اند. نویسندگان در مقاله دوم، گفتمان انقلاب اسلامی را مبنای تحلیل قرار داده‌اند و از این منظر به بیداری اسلامی نگریسته‌اند. در حالی که در مقاله اول صرفاً عوامل ظهور و ترویج بیداری اسلامی مدنظر بوده‌اند، در مقاله دوم الگوی تأثیرگذاری انقلاب اسلامی، تحلیل و معرفی شده است. در سومین مقاله، نویسنده دغدغه‌ای مهم را از منظر دینی در آسیب‌شناسی آینده تحولات بیداری اسلامی، شناسایی نموده است که عبارتست از: «افراطی‌گرایی» از آن حیث که منجر به تحریف ماهیت دین و تسویه صورت آن می‌گردد، می‌تواند به ابزاری در دست غربیان برای سرکوب بیداری اسلامی تبدیل گردد. در مقالات چهارم و پنجم نویسندگان از نگاه صرفاً اسلامی - ایرانی فراتر رفته و به بررسی رویکردهای دینی درون دو جامعه تونس و مصر پرداخته‌اند. تلاش ایشان آن است که از ره‌کنش تحلیل و آسیب‌شناسی وضعیت بیداری اسلامی در این دو کشور، نقاط ضعف این جریان را شناسایی و جهت مدیریت آنها اذهان را حساس سازند.

بخش دوم کتاب به دغدغه‌های غربیان اختصاص دارد. اولین مقاله از این بخش به الگوی تحلیلی غرب از بیداری اسلامی (مبتنی بر الگوی تحلیلی دریدا) اختصاص دارد که تغییری شالوده‌شکنانه از این پدیده ارائه می‌دهد. در حالی که مقاله هفتم ماهیت نظری دغدغه‌های غرب را مطرح می‌سازد، در مقاله هشتم بحث در سطح عملیاتی مطرح شده و گزینه‌های فراسوی ایران و آمریکا در تحولات جاری بررسی می‌شوند. هشتمین مقاله سعی دارد به اغراض و منافع راهبردی غرب اشاره نماید و از این طریق منطق رفتاری غرب را برای

خوانندگان روشن سازد. آخرین مقاله به مطالعه‌ای موردی در خصوص رژیم صهیونیستی دارد و اینک پیامدهای امنیت این وضعیت نوین برای این رژیم جعلی به مراتب شدید و خطرناک است. در مجموع اثر حاضر تلاش دارد تا دو بُعد دیگر از مطالعات بیداری اسلامی را برای خوانندگان مطرح سازد. امید آن که در مجلدات بعدی امکان تحلیل سایر ابعاد بیداری اسلامی فراهم گردد.

و لله الحمد